

PAR LĪBIEŠIEM VIDZEMES SĒTĀS

Voldemārs Hermanis

LZA izbraukuma sēde šopavasār (27. aprīlī) Salacgrīvā un tās turpinājums Svētupes krastos, iepazīstoties ar novada ļaužu veikumu kultūrvēsturiskās vides un mantojuma saglabāšanā, pārtapa saistošā un saturīgā dienā. Arī man kā zinātnes procesa vērotājam, kurš savulaik rakstījis par čehu pedagoga, etnogrāfa un novadpētnieka Johanna Broces pienesumu mūsu garamantu krātuvē un meklējis seno kurzemieņu pēdas Tobago salā.

Atslēgas vārdi šoreiz sanāk vairāki — lībieši Vidzemē, Salacgrīva, Hauzenbergu dzimta, Pāles novadpētniecības muzejs, Svētciema Sprundas.

Salacgrīvas muzejs nevar lepoties ar plašām un modernām telpām. Toties tā ekspozīcija — zvejas rīki, mājturības piederumi un pasenas fotogrāfijas — var raisīt arī citvalstu interesentu ievēribu. Vai daudzi ceļinieki, dodoties tālāk uz Ainažiem, zinās, ka 20. gs. sākumā Salacas krastus vienojis tikai laipai līdzīgs tiltiņš, par kura pāreju ņemta samaksa? Vai var būt labāks simbols 1928. g. pil-sētas tiesības ieguvušai Salacgrīvai kā Rīgas ielas malā eksponētā zvejnieku laiva? Par visu to tēlaini un detaļās zina stāstīt muzeja direktore Ieva Zilvere. Ik uz soļa jūtams, ka šajā darbā daudz ko nosaka pašatdeve, entuziasms, pašu muzejnieku solidaritāte. Kā lokāls piemērs tam salacgrīvieša Gata Vēbera savāktā un muzejā skatāmā monētu kolekcija. Tās gaismā celtas Salacgrīvas un Limbažu pusē rastas zviedru, poļu, vācu un citu laiku relikvijas. “Mans galvenais darba rīks ir velosipēds, virzienu un meklējumu vietas izvēlos pats,” par savām arheologa vienpatņa ekspedīcijām stāsta Gatis.

Pati LZA izbraukuma sēde Salacgrīvas vidusskolā iezīmējās kā akadēmisks pasākums, uzrunājot sabiedrību tieši un personis-

ki. Rīdziniekus papildināja vietējās pētnieces un otrādi. Akadēmijas goda doktores Sarmas Kļaviņas referāts par slaveno svētciemieti, Jāņa Endzelīna līdzgaitnieci Edīti Hauzenbergu bija aizrāvis arī līdzī braukušo kino-režisoru, LZA goda locekli Jāni Streiču. Jo šajā gadījumā tas ir arī stāsts par latviešiem pasaulē: par unikālo mācībiestādi pēckara Vācijā — Baltijas universitāti Pinebergā (1946–1949), par Edītes dzīvesbiedru arheologu Eduardu Šturmu, par latviešu kultūras misiju Vācijā vēlākos gados, ko spīdoši paveica Zenta Mauriņa un citi.

Nevarēja nepamanīt, ka referātus vidusskolas aktu zālē itin uzmanīgi klausās vecāko klašu skolēni. Varbūt viņus uzreiz piesaistīja LZA pētnieces Māras Viksnas vēstījums par jaunākajiem ieguvumiem folkloras ekspedīciju laikā Vidzemes sētās. Varbūt daudzi jaunieši dzirdētā iespaidā uzreiz aizdomājās par savas dzimtas saknēm Vidzemes lībiešos. Manuprāt, sava loma tādā skolēnu ievirzē noteikti arī skolas vadībai. Direktors Eduards Ādmīdiņš šajā sakarā kautrīgi attrauca: “Salacgrīvā esmu ienācējs.” 2010. g. mūžībā aizgājušā literāta un pazīstamā radiožurnālista Reiņa Ādmīdiņa dēls labāko no zemgaliešu dzīves postulātiem acīmredzot ienesis arī šajā Vidzemes skolā, kurā mācās vairāk nekā 600 audzēkņi.

Lībiešu vārds hronikās, teikās un nostāstos ir šī novada savdabīgs evaņģēlijs. Domāju, neesmu vienīgais, kas šos Latvijas pamatiedzīvotājus lielākoties saista ar Kurzemes krastu, ar 1939. g. Mazirbē atklāto Lībiešu tautas namu. Lībiešu dzimtas Salacgrīvas novadā un Svētupes krastos pamatīgi pētījusi Rasma Noriņa, par ko viņa ziņoja arī LZA izbraukuma sēdē. To visu stendos, fotogrāfijās un atmiņu pierakstos pilnībā varam

aplūkot Pāles novadpētniecības muzejā. Te vesela dzimtu galerija — Ādmīdiņi, Feldmaņi, Kariņi, Bisnieki un citi –, kurai nav viegli izsekot, bet visu viņu skrupulozais portretējums un kopā salikums raisa dziļu apbrīnu. Kādā lielā kopbildē ieraugām arī eiroparlamentārietī Arturu Krišjāni Kariņu. Un vēl: Pālē dzimis un savas dzīves gaitas sācis Lielvārdes kolhoza *Lāčplēsis* dibinātājs, viens no padomjielika humānākajiem zemes saimniekiem Edgars Kauliņš. Simpātiski, ka savu kādreizējo novadnieku godā tur arī Kalnakrogā, kur muzeju sāka veidot tikai 1995. gadā.

Atsevišķs stāsts būtu par Sprundām, kur LZA autobusiņš iegriezās pavēlā pēcpusdienā. Šajās mājās vasaras kopš 1945. g. līdz

mūža nogalei aizvadījis Jānis Sudrabkalns. Dzejnieka memoriālajā istabā lietas un grāmatas, kas viņam bijušas klāt gados, kad tas apdziedāja “padomju sauli” un “internacionālo pasauli”. No otrā stāva paveras skats uz diezgan skrajo dārzu un kokiem kā mājas sargiem. Tajā brīdī var aizdomāties, kā tramīgais Sudrabkalns, izbēdzis no Rīgas burzmas un kņadas, Vidzemes lauku klusumā nonācis citas vientulības varā.

Sprundās tagad ekskursantiem piedāvā vietas arī teltīm un uguns kuriem. Naudiņa, protams, jāpelna. Un arī Klodijai veltīto mīlas vārsmu autors nav galīgi nododams aizmirstībai.